

CİZVİTLER KİMDİR?

PROF.DR.
MUHAMMED
SARI

Katolik mezhebinin tarihi evrimi birçok siyasi ve politik çalkantılarla doludur. Mezhebin geçirdiği travmalardan sonra ayakta kalmasını sağlayan şey, güçlü bir organizasyon kimliğine sahip olmasıdır. Bu yapının içerisinde kurulan tarikatlar da dinin yayılmasında ve müdafaasında etkili rol oynamıştır. Katolik mezhebine bağlı kurulan tarikatlar içinde en etkili gücü hiç şüphesiz Cizvit teşkilatı oluşturur.

Cizvitler; Ignatius Loyola tarafından kurulan, içtimai ve siyasi hedefleri olan bir teşkilattır. 27 Eylül 1540'ta kurulan teşkilat, geniş bir eğitim ağına ve müesseselere sahip olmasından dolayı misyonerlik faaliyetlerini organize şekilde yerine getirebilen uluslararası bir örgüttür. Papalık ve Fransa tarafından desteklenen Cizvitler XVI. yüzyılın ilk yarısından itibaren dini misyonerlik kampanyalarını Fransız kapitalizminin senkronuna bağlamıştır.

Cizvitler 1583'te İstanbul'da Maison de Lumiere (Light House: Işık Evleri) diye adlandırılan müesseselerini kurarak Osmanlı'da çalışmaya başlamışlardır. Bu cemiyete "Society of Jesus" ismi verilmiştir. Cizvitlerin yasal imtiyazlarını genişletmek isteyen Fransa, 1535 ve 1609 kapitülasyonlarının devamına ek olarak verilen 1673 imtiyazında Katoliklerin haklarını tekrar gözden geçirmiş ve Cizvitlerin elde ettiği hakları anlaşmayı imzalayan karşılıklı devletler güvencesine bağlanmıştır. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa ve Fransız devlet adamı Marki de Nontiel'in anlaşmaya varmasından sonra yürürlüğe giren anlaşmanın 43. maddesinde Galata'da müteşekkil Cizvit ve Kapuçin Katolik misyonerlerinin korunması özellikle mevzu bahis olmuştur.

1556'da Loyola öldüğünde Cizvitler Avrupa'da 35, Hindistan'da 1 tane olmak üzere toplamda 36 kolej açmışlardı. Loyola'dan sonra Cizvitlerin desteğiyle okulların sayısı çoğaldı. 18.yüzyılda sadece

Avrupa'da 625 adet okulları olmuştur. Cemiyet reisine "General" deniyordu. Cizvitler genellikle ticaretle meşgul oluyordu. Bunlar ticaret dışında dinler arası diyaloga önem veriyorlardı. Dinleri birbirine benzeterek tek bir dünya dini ortaya çıkarmaya çalışıyorlardı.

Cizvitler tıpkı Batınilerin İslam'a yönelik bozucu faaliyetleri gibi onlar da Katolikliği yumuşatarak ılımlı bir Katoliklik cereyanı ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Diğer inançların kutsal saydığı akideleri Katolisizm içine dâhil edilmesiyle başlayan Cizvit aleyhtarlığı süreci, Jansenitlerin aydınları yanlarına çekerek Papa üzerinde baskı oluşturmaya kadar gitti. Temelde Cizvit metodolojisi sorgulanmasına rağmen tüm bu eleştirilerin göbeğinde açık bir şekilde tarikatın Katolisizm'den bağımsız eylemleri yer almıştır. Uzak Doğu faaliyetlerinin "Dini merasimlerde Çinlilerin İmparator, Konfüçyüs ve atalarını onurlandırmalarına Cizvitlerin müsaade etmesi..." yönündeki gelişim seyri Cizvitlerin aldığı tepkiyi öyle bir seviyeye ulaştırmıştır ki tarikatın Hristiyanlığı değiştirdiği ve dinsizliğe sebebiyet verdiği yönünde görüşlerin Papa tarafından kabul görmesine neden olmuştur.

Papa XIV. Clement, 21 Temmuz 1773 tarihinde "Dominus ac Redemptor" isimli genelgeyle tarikatın Katolik Kilisesi adına yaptığı tüm çalışmaları yasaklamış ve kurumun lağvedildiğini dünya kamuoyuna bildirmiştir. Bu yasaklanmanın ardından Cizvit etkisi yasal düzeyde kırılmıştır ama teşkilatın farklı adlarla korporasyon (dernek) oluşturmalarına engel olunamamıştır. Beyrut merkezli kurulan ve İzmit'te faaliyet gösteren Cizvit Saint Sava Cemiyeti bunlardan biridir. İzmit'e Cizvit rahip ve rahibelerin gönderilip orada okul faaliyetine teşebbüs etmeleri ve mülk satın almaları bu cemiyet sayesinde gerçekleşmiştir. 1773'te Papa Cizvitleri yasaklayınca,

Katolik olmayan krallar bu kararı tanımadılar. Bunlardan biri de *Prusya'nın mason kralı Büyük Friedrich* idi. Bundan sonra *Cizvitler Prusya'ya kaçmışlardır*. Aradan geçen kısa süre zarfında 1798'de Roma'ya giren Napolyon'un ordusu, Papa VI. Pius'u esir edip, VII. Pius'u Papa yaptılar. Yeni Papa, Cizvitlerin yeniden kurulmasına izin vermiştir. Bu ortamda sessiz sedasız tekrar aktif çalışma sahasına dönen Cizvitler kısa sürede eski hallerine dönmüşler ve Papa'nın girişimleri neticesinde teşkilata ait kurumların ve okulların iade edilmesi sağlanmışlardır.

XIX. asrın son çeyreğinde; Cizvit teşkilatı, gizli, aleni, yasa dışı yapılanmaları ile İslam dünyasına yönelmiştir. Kolağası Mehmet Tahir'in 1881'de ele geçirdiği ve Almancadan tercüme ettiği Cizvit Cemiyeti'nin Talimatı Hafiyesi başlıklı malumatta Cizvit teşkilatının matuf hedefi Osmanlı topraklarından başlayarak tüm İslam âlemi olmuştur. Osmanlı için tehlike arz eden bu talimatlar kitabı Sultan II. Abdülhamid döneminde gün yüzüne çıkarılmış ve bu önemli veri Cizvit teşkilatının iç yüzünü gözler önüne sermiştir. Teşkilat hakkında birçok yazarın kaleme aldığı eserlerde tarikatın kötü yönleri ele alınmış ve bireyde meydana gelen hassasiyete dikkat çekilmiştir. Bu konuda Paul Hoensbroech'in "Bu sayfaların amacı, Cizvitlerin en başından beri hayatının her döneminde oynadıkları başroldür."

Çocukluktan gençliğime, gençliğimden olgunluğuma kadar kurdukları düzen ve bende neden oldukları zarar ve bana getirdikleri zararların bende yarattığı tahribâttır. Ruhumda açılan derin boşluk ve onların orada diktği devrilmez yapı..." itirafında olduğu gibi Cizvitlerin yarattığı etki, bireyden başlayarak toplum ve devlet üzerinde kendini göstermiştir. Cizvitler diğer Hristiyan tarikatlarından farklı olarak eğitim kurumları sayesinde Avrupa dışına yayılabilmişler ve dünyanın farklı bölgelerine ulaşabilmişlerdir. Özellikle fakir toplumlar içinde barınmaya çalışıp adalet, yardım ve dayanışma gibi sosyal hassasiyetleri kullanarak hoş bir imaj çizmişlerdir. Bu cemaatte ev ve ev sorumluları vardı. Cizvitler çağın şartlarına uyabilmek için zorunlu oruç, pişmanlık duası, tek tip giysi ve

korolu ayin gibi Orta Çağ uygulamalarına son verdiler.

Cizvit teşkilatının zaman içinde gelişimine bakıldığında; 1556 Loyola döneminin sonlarına doğru 1000 üyesi ve 150 demirbaşı bulunan tarikat yüz yıla yakın bir sürede üye sayısını on beş kat artırırken kurumlarını üç katına çıkarabilmiştir. 1773'te üye sayısını 23 bin bandına kadar getiren teşkilatın demirbaşları 1600'e ulaşmıştır. Bu verilerden yola çıkarak 1773'te kapatılan ve aradan yarım asır dahi geçmemişken tekrar arenaya dönen Cizvitlerin 1814'ten sonra 35.000 üyeye çıkması ve 3200 tesiste 13.000 papazın eğitim öğretimle meşgul olması kadrolaşmalarının gücünü görmek adına önemli verilerdir.

Kaynakça

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MF.
MKT 134.54.1, M. 31 Aralık 1891
Bulut, Mehmet Hasan, *İngiliz Derviş*, IQ Yayınları, İstanbul 2016.
Günay, Tümer, "Cizvitler", T.D.V *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, Cilt: 8/40.
Güngör, Ali İsmail, *Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler*, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2016.
Hoensbroech, Paul, *Fourteen Years A Jesuit: A Record Of Personal Experience And a Criticism*, (Translate: Alice Zimmern), Edinburgh, Vol.I, 1911
Öztürk, Emine, *Kilise'nin Militanları Cizvitler*, Vera Yay., İstanbul, 2017
Sakin, Orhan, *Cizvit Cemaati ve Gizli Talimatları*, Yeditepe Yay., İstanbul 2017.
Tozlu, Necmettin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okullar", *Osmanlı Ansiklopedisi*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları), 1999, C. 5
Yel, Ali M., "Geleneğin bozulması: Kurtuluş teolojisi ve Cizvitler", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 1998, 2/5,